

Voorjaarstrekrichting in het najaar

Door J. van Dijk

Als in de herfst veel vogels op weg gaan naar hun winterkwartieren, ontstaat bij menig vogelaar ook grotere beweeglijkheid. Wekkers worden gesteld en in de vroege schemer sluipen met kijkers omhangen figuren de deur uit. Er wordt koers gezet naar plaatsen waar stuwung te verwachten is of, bij afwezigheid hiervan, naar een plaats waar men tenminste een behoorlijk uitzicht heeft. Wie eenmaal een goede trek morgen beleefd heeft, blijft geboeid door de najaarstrek, ook al komen er wel eens dagen dat er vrijwel niets is te zien. Ieder die in de ban van de vogeltrek is geraakt, weet dat er juist op minder goede trek morgens vogels zijn, die de verkeerde kant opvliegen; ze vliegen dus in noordelijke tot oostelijke richting, zoals dat in het voorjaar gebeurt. In het bekende boekje van Dr. G. J. van Oordt „Vogeltrek” (Brill 1960) wordt hiervan gezegd: „Verder bestaat het vrij veel waargenomen, doch moeilijk verklaarbare verschijnsel, dat bepaalde individuen gedurende de trek, zonder duidelijke oorzaak, omkeren en dus de verkeerde kant opvliegen, dat wil zeggen gaan vliegen in een richting tegengesteld aan de normale trekrichting”. Dit verschijnsel wordt in de buitenlandse literatuur aangeduid met „um-schlagende Zugrichtung”, „cursus retroversus”, „reverse migration”. D. A. Vleugel spreekt van verkeerde trek of retromigratie.

Zoals al gezegd, treedt verkeerde trek het meeste op bij de minder goede trek morgens, b.v. als de wind noordelijk tot oostelijk is. Bij deze windrichting is vrijwel steeds verkeerde trek waar te nemen, al wordt deze trek nooit zo massaal als de trek bij wind uit zuid-oostelijke tot westelijke richting. Ook trekken op zulke dagen zelden alle vogels in de verkeerde richting. Als er bij trek met wind uit de goede hoek toch verkeerde trek optreedt, is dit vrijwel steeds later op de dag.

Ook gebeurt het wel dat in de loop van de morgen verkeerde trek op normale trek volgt, als de wind plotseling luwt of van richting verandert. Eveneens komt het nog al eens voor dat bij mist of nevelig weer door enkele vogels in noordelijke tot oostelijke richting gevlogen wordt.

Van Oordt haalt in zijn boekje bij dit verschijnsel de volgende schrijvers aan:

„Koch (1934) verklaarde dit verschijnsel op grond van de tegenwoordig niet meer vol te houden veronderstelling, dat de trekvogel gaarne tegen de wind in en ongaarne met de wind mee zou vliegen. Von Haartmann (1946) is echter van mening, dat de bedoelde trekkers terugkeren naar het punt van uitgang, omdat hun trekdrang op dat ogenblik niet voldoende sterk is om hen te doen doorvliegen.”

Deze verklaringen hebben betrekking op de door Van Oordt genoemde verkeerde trek van bepaalde individuen; er wordt echter niet gesproken over massale verkeerde trek. Op 25 oktober 1968 evenwel, namen W. de Wilde en ondergetekende op Ameland sterke trek waar die oostwaarts gericht was. De hele dag door vlogen duizenden vogels, merendeels kramvogels en vinken, in oostelijke richting. Ook waren er vrij veel kepen, veldleeuweriken, koperwieken en graspiepers die aan deze trek deelnamen. Verder zagen we nog verscheidene rietgorzen, enkele kneutjes en groenlingen, een klapekster, twee kleine zwanen en een brandgans een oostelijke koers volgen. De trek was zo sterk dat we om 12 uur nog heel wat vogels van Terschelling naar Ameland zagen vliegen. Vermoeid streken de vogels neer in de dode takken van de zeereep, om even later hun merkwaardige oostwaartse tocht voort te zetten. Zelfs om 16 uur vlogen er nog honderden vinken, kepen en kramvogels over Nieuwlands Rijd in de richting van de Oerder duinen. Opvallend was dat geen enkele vogel westwaarts vloog, behalve groepen steltlopers, eenden, rotganzen en meeuwen die aan hoogwatertrek deelnamen. Merkwaardig was verder, dat er langs de wadkant van het eiland veel meer trek viel te zien dan over de zeereep.

Gedurende de voorafgaande vier dagen was er vrijwel geen trek geweest. Het was rustig, nagenoeg windstil najaarsweer geweest, met nogal wat mist en nevel. Op 25 oktober stak er een matige oostenwind op, terwijl de lucht in de vroege ochtenduren niet geheel egaal grijs was. Tussen 10 u. en 12.30 u. waren er af en toe opklaringen; de rest van de dag bleef het zwaarbewolkt weer. Normaal zou men sterke trek in de juiste richting verwachten na een periode waarin er vrijwel geen trek is geweest. Bij oostenwind zou dit „geheime trek” tot gevolg kunnen hebben.

Voor de volledigheid moet het volgende toch ook nog even vermeld worden. Het komt nogal eens voor dat vogels na gestuwd te zijn, de koers een beetje kwijt raken, zonder dat er een oosten- of noordewind in het spel is. Zo gebeurde het zeer veel dat vogels die langs de Knardijk gestuwd waren, de dijk bleven volgen en bij Hardersluis in de richting Elburg doorgingen. Ook dit najaar, nu de Knardijk weinig of niet meer stuwt, waren er toch nog vogels die door de dijken en waterpartijen zo hun koers kwijtraakten, dat ze noordelijk of oostelijk gingen vliegen. Ook langs de Zeeuwse stromen blijken dergelijke gevallen voor te komen.

Dit geval is evenals het eerste (verkeerde trek van kleine groepjes) misschien nog wel te verklaren. Met het beschreven geval van Ameland ligt het veel moeilijker, daar hier door alle vogels in de verkeerde richting getrokken werd.

In de trekverslagen van Th. Belterman en het echtpaar Bloem wordt regelmatig melding gemaakt van dagen met verkeerde trek. Er wordt echter meestal niet bij vermeld of hieraan door alle vogels werd deelgenomen. Wel wordt er van sommige dagen „sterke terugtrek” vermeld. In de jaarverslagen van het Vogeltrekstation wordt zelden melding gemaakt van veldwaarnemingen in ons land. Hopelijk kan men in de toekomst eens wat meer tijd vrij maken voor de bestudering van de trekverschijnselen in ons eigen land. Er zijn nog zoveel dingen te onderzoeken, waarbij coördinatie tussen trekwaarnemers een eerste vereiste is. Laat het net van trekwaarnemingsposten dichter worden, zodat in ieder geval tijdens de weekenden een groot aantal posten bezet is. Gelet op het grote aantal vogelwachten en -werkgroepen moet dit toch mogelijk zijn. Alleen door meer samenwerking zal er wat bereikt kunnen worden. Dan zal bijvoorbeeld kunnen blijken of het beschreven geval van verkeerde trek op Ameland tot dit eiland en omgeving beperkt is gebleven, dan wel of het hier een landelijk verschijnsel betrof. Voor meer literatuur, op- en aanmerkingen houd ik mij van harte aanbevolen.

- *J. van Dijk, J. de Veerstraat 42, Noordwijk-Binnen*

Geraadpleegde literatuur:

Dr. G. J. van Oordt	Vogeltrek	
Dr. L. Tinbergen	Vogels onderweg	
J. Dorst	Migration of birds	
W. Schipper	Herfsttrek bij Harderwijk	Vogeljaar, 14e jrg. nr. 4.
Th. Belterman, T. Bloem-Margadant en F. Bloem	Verslag van de herfsttrek 1960	Vogeljaar, 9e jrg. nr. 4.
Th. Belterman, T. Bloem-Margadant en F. Bloem	Verslag van de herfsttrek 1961	Vogeljaar, 10e jrg. nr. 5.
Th. Belterman, T. Bloem-Margadant en F. Bloem	Verslag van de herfsttrek 1962, 1963, 1964	Vogeljaar, 13e jrg. nr. 1.
Th. Belterman, T. Bloem-Margadant en F. Bloem	Verslag van de herfsttrek 1964	Vogeljaar, 13e jrg. nr. 4.